

Monumentnummer*: 531882

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 05 december 2014
Kadaster deel/nr 82966/193

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Heukelum West Betuwe Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Spijk Tussenstelling Spijsche Veld

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Heukelum	E			15
Heukelum	E			689

*Omschrijving***

Cluster 72.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

GRANAATVRIJE, BETONNEN SCHUILPLAATS MET BATTERIJ / EMPLACEMENT / AARDEN GESCHUTSOPSTELLING, bij de Broeksche sluis, aangelegd en gebouwd in 1901. De batterij diende ter bestrijking van het voorgelegen inundatieterrein. De werken liggen aan de Zuider Lingedijk, iets ten oosten van de samenkomst met de Spijsche Kweldijk.

De GRANAATVRIJE, BETONNEN SCHUILPLAATS ligt aan de noordzijde van de dijk, westelijk van de batterij, maar is niet goed herkenbaar. Granaatvrije bouwwerken zijn, net als bomvrije gebouwen, gewoonlijk aan drie zijden en bovenop voorzien van een aarden dekking en hebben alleen een gevel aan de keelzijde. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker hiertegen weerstand te bieden. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien.

De BATTERIJ / EMPLACEMENT / AARDEN GESCHUTSOPSTELLING is gesitueerd tegen het noordelijk dijktaalud en is vaag herkenbaar als een voorbereide aanaarding tot geschutopstelplaats, oostelijk van de granaatvrije betonnen schuilplaats. Batterijen zijn eenheden van gelijke artilleriewapens (zoals kanonnen of mortieren), die vaak lineair - soms naast elkaar in een klein verdedigingswerk - zijn opgesteld in een onderling vuurverband en zijn samengevoegd in één organisatie. Batterijen konden ingezet worden voor zowel aanvals- als defensieve doeleinden. In en na de Eerste Wereldoorlog zijn ook luchtafweerbatterijen gebouwd. In Nederland en meer in het bijzonder binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn ze alleen in defensieve rol operationeel geweest, in het bijzonder in de kust- en oeververdediging (langs de Zuiderzee en bij de grote rivieren) en langs het oostfront. Zo zijn onder meer batterijen / emplacementen ingericht langs de Diefdijk en de Nieuwe Zuiderlingedijk. De meeste ervan bestonden aanvankelijk (vrijwel) uitsluitend uit niet bomvrije, open aardwerken met houten versterking en een dekking van aarden taluds (dijklichamen), loopgraven en borstweringen. Later zijn ook gesloten (gewapend) betonnen geschutopstellingen gerealiseerd. Veel aarden emplacementen en borstweringen van voormalige batterijen zijn in de loop der tijd verdwenen of moeilijk herkenbaar geworden, maar op een aantal plaatsen zijn ze nog aanwezig of weer herkenbaar gemaakt.

Omschrijving

BATTERIJSCHUILPLAATS, in 1901 gebouwd tegen dijktaalud, uitgevoerd in ca. 50 cm dik cementbeton en oorspronkelijk aan drie zijden en bovenop gedekt met aarde; de dekking ontbreekt. De rechthoekige, naar de keelzijde van het dijktaalud gekeerde, ongeveer drie meter hoge gevel is voorzien van twee getoogde toegangen en dito vensteropeningen, alle vier met authentieke stalen deuren en luiken met zwaar geheng. Het interieur bestaat uit twee rechthoekige ruimten, waarvan het plafond is versterkt met stukken spoorrail. Het werk is een vroeg voorbeeld van een cementbetonnen schuilplaats bij een aarden tussenbatterij.

BATTERIJ / EMPLACEMENT / AARDEN GESCHUTSOPSTELLING, is eveneens aangelegd in 1901 en bestaat thans uit een tegen de dijk gelegen vlakke aanaarding. Het geheel is ruig begroeid en is moeilijk herkenbaar.

Waardering

De GRANAATVRIJE, BETONNEN SCHUILPLAATS MET BATTERIJ / EMPLACEMENT / AARDEN GESCHUTSOPSTELLING in het complex Tussenstelling Spijksche Veld is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende circa 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accessen (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking (20ste eeuw).

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het betreft het hier een ensemble van onderdelen van omstreeks 1900, dat een voorbeeld is van een cementbetonnen batterijschuilplaats en een batterij.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder vanwege de onderlinge samenhang tussen het betonnen en het aarden werk.
- * De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als elementen van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande verdedigingsstelsel.
- * De onderdelen zijn redelijk gaaf en ten dele (namelijk de batterij) matig gaaf bewaard, vanwege de toestand van het aarden werk, en ze laten zich in het veld vrij moeilijk herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie